

Projekti: "Ndërtimi i kapaciteteve për zhvillim të qëndrueshëm të kapitalit në Maqedoninë e Veriut"

Fusha e Aktivitetit IV - Zhvillimi dhe realizimi i aktiviteteve për ngritje të kapaciteteve për ndryshimet klimatike dhe punës e politikës sociale

Udhëzues për integrimin e dimensionit gjinor dhe kapitalit njerëzor në hartimin dhe vlerësimin e projekteve të lidhura me klimën

Eksperte kombëtare
Suzana Ignjatovikj Aleksova

Eksperte ndërkombëtare
Magdalena Hoerst

janar 2024

Përmbajtja

Lista e shkurtesave	3
1. Hyrje	Error! Bookmark not defined.
1.1. Historia dhe arsyetimi	4
1.2. Objektivat e Udhëzuesit	5
1.3. Fushëveprimi dhe struktura	6
2. Kuptimi i lidhjes midis gjinisë, kapitalit njerëzor dhe ndryshimeve klimatike	6
2.1. Koncepti i gjinisë	7
2.2. Koncepti i kapitalit njerëzor	7
2.3. Rëndësia e dimensioneve gjinore dhe kapitalit njerëzor	8
2.4. Ndikimet e ndryshimeve klimatike në popullatat e cenueshme	8
3. Integrimi gjinor në projektet klimatike	9
3.1. Parimet e integritit gjinor	10
3.2. Analiza gjinore në hartimin e projektit	11
3.3. Objektivat e projektit për klimën e përgjegjshme gjinore	12
4. Konsideratat e kapitalit njerëzor në projektet klimatike	14
4.1. Identifikimi i kapitalit njerëzor në projektet klimatike	14
4.2. Vlerësimi i aftësive dhe kapaciteteve	14
4.3. Forcimi i kapitalit njerëzor për qëndrueshmërinë ndaj klimës	15
5. Integrimi i kapitalit gjinor dhe njerëzor në projektet klimatike	16
5.1. Parimet e projektimit të projektit	17
5.2. Përcaktimi i objektivave dhe treguesve të kapitalit gjinor dhe njerëzor	18
5.3. Pjesëmarrja e palëve të interesuara	19
5.4. Udhëzime hap pas hapi për hartimin e projektit të integruar gjinor dhe kapitalit njerëzor	20
6. Përfundime	21

Lista e shkurtesave

KRrPK	Kontributet e Ritura të Përcaktuara Kombëtare
FGjK	Fondi i Gjellbër i Klimës
MPPS	Ministria e Punës dhe Politikës Sociale
PKA	Planet Kombëtare të Adaptimit
KPK-të	Kontributet e Përcaktuara Kombëtare
KKS	Komiteti Këshillimor Strategjik
OZhQ-të	Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm

1. Hyrje

Një vlerësim i politikave mjedisore dhe klimatike të vendit përmes dimensionit gjinor dhe kapitalit njerëzor tregon se nuk ka zbatim sistematik të lidhjes gjinore-mjedis në hartimin ose zbatimin e politikave. Çështje siç janë trajtimi i varfërisë energjetike të grave, futja e përshtatjes klimatike me ndjeshmëri gjinore në dizajnin urban dhe aplikimi i vlerësimeve të ndikimit mjedisor me ndjeshmëri gjinore, mungojnë. Në të njëjtën kohë, roli i grave në heqjen graduale të varësisë nga karburantet fosile njihet pjesërisht, me futjen e masave të synuara për punësimin e grave. Kështu është gjithashtu edhe në rastin e rolit të grave në bujqësinë dhe pylltari e qëndrueshme. Një mbështetje më strategjike e grave në studimet inxhinierike dhe arritja deri te pozitat drejtuese, mund të rrisë numrin e grave në sektorë tradicionalisht të dominuar nga meshkujt siç janë eko-inovacioni dhe patentimi i gjelbër. Në rastin e ekonomisë qarkulluese, mbështetja e përfshirjes së grave në sipërmarrësinë e gjelbër, promovimi i prokurimeve publike të gjelbra me ndjeshmëri gjinore dhe marrja parasysh e preferencave të sjelljes dhe modelet e konsumit të grave në hartimin dhe zbatimin e politikave mund të çojë në zgjedhje më të qëndrueshme.

Vlerësimi i politikave të barazisë gjinore dhe kapitalit njerëzor të vendit përmes prizmit të qëndrueshmërisë mjedisore thekson nevojën për veprime më të qarta për fuqizimin e grave dhe grupeve të tjera të lëndueshme në ekonominë e gjelbër. Qasjet që synojnë aftësitë e gjelbra dhe trajnimin profesional, programet e shkencës dhe teknologjisë, si dhe masat për rimëkëmbje të gjelbër me ndjeshmëri gjinore, mund të rrisin praninë e grave dhe grupeve të lëndueshme në profesionet e gjelbra. Integrimi i mëtejshëm i atyre në politikat sektoriale, siç janë mbledhja e të dhënave dhe ndërtimi i statistikave mjedisore me ndjeshmëri gjinore, si dhe futja e buxhetimit dhe financimit gjinor, mund të reflektojë më mirë ndikimet mjedisore të diferencuara për politikat. Së fundi, garantimi i pjesëmarrjes së grave në konsultimet dhe vendimmarrjen publike mund të rrisë theksin në rolin e grave si përfaqësuese të ndryshimit në politikat mjedisore dhe klimatike.

Integrimi i lidhjeve gjinore-mjedis dhe kapitali njerëzor-mjedis në politikat kombëtare kërkon mjete dhe iniciativa që të inkorporojë dimensionin gjinor dhe kapitalin njerëzor në politikat sektoriale dhe të rrisin rolin e tyre në ekonomi dhe shoqëri. Ky udhëzues përfshin rekomandime të cilat, nëse zbatohen, mund të shfrytëzojnë potencialin që gjendet brenda sinergjive që dalin nga integrimi i objektivave të barazisë gjinore, kapitalit njerëzor dhe qëndrueshmërisë mjedisore.

1.1. Historia dhe arsyetimi

Lidhja midis gjinisë, kapitalit njerëzor dhe ndryshimeve klimatike, kryesisht anashkalohet dhe kërkon veprim të menjëhershëm në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar. Krizat mjedisore dhe klimatike dhe pabarazitë sociale të rënduara nga pandemia COVID-19 i kanë shtyrë vendet të rrisin veprimet në të dy frontet. Megjithatë, shpesh mungon qasja e integruar, ku vendet humbasin mundësinë për të eksploruar shkëmbimet dhe plotësimet midis barazisë gjinore, kapitalit njerëzor dhe qëndrueshmërisë mjedisore, dhe për të minimizuar ndikimet e mundshme negative të politikave mjedisore dhe klimatike.

Dallimet në lëndueshmëri dhe ekspozim dalin nga faktorë jo klimatikë dhe nga pabarazitë shumëdimensionale të prodhuara shpesh nga proceset e pabarabarta të zhvillimit. Këto dallime formojnë rreziqe diferenciale nga ndryshimet klimatike. Njerëzit që janë në aspekt social, ekonomik, kulturor, politik, institucional, ose ndryshe të marginalizuar, janë veçanërisht të lëndueshëm ndaj ndryshimeve klimatike dhe gjithashtu ndaj disa ndërhyrjeve për përshtatje dhe zbutje. Kjo lëndueshmëri e rritur rrallë herë është për shkak të një shkaku të vetëm. Përkundrazi, është produkt i proceseve të ndërthurura shoqërore që rezultojnë në pabarazi në statusin socio-ekonomik dhe të ardhura, si dhe në ekspozim. Procese të tilla shoqërore përfshijnë, për shembull, diskriminimin në bazë të gjinisë, klasës, përkatësisë etnike, moshës dhe (pa)aftësisë. Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave duhet t'i japin formë dhe të drejtojnë zhvillimin e ardhshëm dhe veprimet dhe investimet për klimën.

Kohët e fundit ka pasur përparim të konsiderueshëm në ngritjen e çështjes gjinore dhe cenueshmërisë, si dhe të kapitalit njerëzor në planifikimin e ndryshimeve klimatike në nivel kombëtar dhe global. Shembujt globalë përfshijnë Fondin e Klimës së Gjelbër (FKGj), i cili parasheh një qasje me ndjeshmëri gjinore në statutin e tij dhe ka vendosur një politikë gjinore dhe një plan veprimi gjinor për të udhëhequr operacionet e tij. Shembujt më të fundit të progresit vijnë nga përfshirja e dimensionit gjinor dhe kapitalit njerëzor në një përzgjedhje të Kontributeve të Përcaktuara Kombëtare (KPK-të).

Kontributi i Rritur i Përcaktuar Kombëtar i Maqedonisë (KRrPK) angazhohet për veprim klimatik që paraqet një vlerësim të vendit lidhur me reduktimin e mundshëm të emetimeve të gazrave në serra. Dimensioi gjinor dhe i kapitalit njerëzor duhet të bëhet pjesë e ambicieve kombëtare për përshtatjen dhe zbutjen e ndryshimeve klimatike dhe më tej të identifikohet si një prioritet i politikave ndër-sektoriale. Një angazhim i qartë për integrimin ose inkorporimin e tyre në të gjitha veprimet, strategjitë dhe politikat e ndryshimeve klimatike është thelbësor. Ndërsa vendi kalon në fazën e zbatimit të Marrëveshjes së Parisit, KRrPK dhe instrumentet tjera përkatëse kombëtare të përshtatjes dhe zbutjes hapin një potencial të madh për përfshirjen e qasjeve të përgjegjshme gjinore dhe transformuese të kapitalit njerëzor që promovojnë fuqizimin e grave dhe përshtatjen e mëtejshme të dimensionit të kapitalit njerëzor, gjithashtu duke dhënë rezultate për të ardhme me zero-karbon dhe rezistente ndaj klimës. Instrumente të tjera të ngjashme si strategjitë kombëtare të zhvillimit me emetim të ulët dhe, në rastin e përshtatjes, Planet Kombëtare të Adaptimit (PKA-të), ofrojnë më shumë ndikim dhe mundësi për përfshirjen e aspektit gjinor dhe kapitalit njerëzor në planifikimin e veprimit klimatik. Megjithatë, kjo duhet të shtrihet më tej në strategjitë sektoriale dhe planet e veprimit me masa dhe objektiva specifike.

1.2. Objektivat e Udhëzuesit

Integrimi i dimensionit gjinor dhe kapitalit njerëzor në vlerësimin dhe hartimin e projekteve të lidhura me klimën është thelbësor për të siguruar që projektet klimatike të mos jenë vetëm efektive në adresimin e sfidave mjedisore, por gjithashtu të kontribuojnë në barazinë sociale dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Këto udhëzime synojnë të ofrojnë një kornizë sistematike që do të zbatohet gjatë vlerësimit dhe hartimit të projektit për përdorimin e AKC dhe KKS.

Objektiivi është të krijohet mbështetje strategjike dhe të politikave për stimulimin e punësimeve të zgjuar për klimën, me ndjeshmëri gjinore, gjithëpërfshirëse, dhe që të stimulojë masat për

inkurajimin e vendeve të gjelbra të punës, punësimit të zgjuar dhe gjithëpërfshirës për klimën në sektorët kryesorë ekonomikë në vend.

1.3. Fushëveprimi dhe struktura

Ky udhëzues është strukturuar në mënyrë që të elaborojë fushëveprimin dhe për të ngritur rolin e mundshëm të aspektit gjinor dhe kapitalit njerëzor në adresimin e sfidave të shkaktuara nga ndryshimet klimatike për të mbështetur kalimin drejt zhvillimit të qëndrueshëm dhe për të fituar gjithnjë e më shumë vëmendje. Ekziston një kuptim në rritje midis AKC dhe KKS se ndryshimi i klimës do të ketë një ndikim në rritje në kërkesën për kapital njerëzor dhe do të kërkojë rregullimin e politikave ekzistuese. Ky udhëzues ofron mjete dhe referenca për AKC dhe KKS për të përcaktuar masat të bazuara në informacion për promovimin e punësimit të zgjuar dhe gjithëpërfshirës për klimën, duke kuptuar fillimisht lidhjen midis gjinisë, njeriut dhe ndryshimit klimatik; integrimi gjinor në projektet klimatike; vëmendje për kapitalin njerëzor në projektet klimatike; dhe integrimin e kapitalit gjinor dhe njerëzor në projektet klimatike.

2. Kuptimi i lidhjes midis gjinisë, kapitalit njerëzor dhe ndryshimit të klimës

Faktorët mjedisorë mund të ndikojnë ndryshe tek burrat, gratë dhe grupet e cenueshme për shkak të sjelljeve dhe roleve të ndryshme që ata luajnë në shoqëri, si dhe tipareve të tyre të ndryshme fiziologjike. Pavarësisht nëse vëzhgojmë energjinë, ujin, transportin, dizajnin urban, bujqësinë apo modelet e konsumit, perspektiva gjinore dhe e kapitalit njerëzor është thelbësore për të kuptuar dallimet në ndikimet mjedisore. Degradimi i mjedisit mund të çojë gjithashtu në rritjen e dhunës me bazë gjinore. Nga ana tjetër, fuqizimi ekonomik, social dhe politik i grave mund të ndihmojë në përshtetimin e veprimit për klimën, mbrojtjen dhe ruajtjen e mjedisit. Në të njëjtën kohë, zhvillimi i kapitalit njerëzor mbështetet në aftësitë dhe nevojat për zhvillim të përcaktuara nga veprimet e ndryshimeve klimatike dhe përfshin njohuritë, aftësitë, shëndetin dhe mirëqenien e individëve dhe komuniteteve. Ndryshimet klimatike mund të ndikojnë drejtpërdrejt në kapitalin njerëzor duke ndikuar në shëndetin përmes ngjarjeve ekstreme të motit, ndryshimit të modeleve të sëmundjeve dhe pasigurisë ushqimore. Për më tepër, çrregullimet në arsim dhe në zhvillim të aftësive të shkaktuara nga fatkeqësitë e lidhura me klimën mund të kenë efekte afatgjata në zhvillimin e kapitalit njerëzor.

Ndërtimi i kapitalit njerëzor është një komponent thelbësor i rritjes së rezistencës ndaj klimës. Komunitetet me kapital njerëzor mirë të zhvilluar janë të pajisura më mirë për të miratuar praktika, teknologji dhe masa gatishmërie ndaj fatkeqësive rezistente ndaj klimës. Njohuritë dhe aftësitë luajnë një rol qendror në forcimin e përpjekjeve për përshtatje. Arritja e objektivave të qëndrueshëm zhvillimor, si ulja e varfërisë, barazia gjinore dhe qasja në arsim dhe kujdes shëndetësor cilësor, është e lidhur qenësisht me adresimin e ndryshimeve klimatike dhe zhvillimin e kapitalit njerëzor. Projektet lidhur me klimën që promovojnë zhvillimin e kapitalit njerëzor kontribuojnë në objektiva më të gjera zhvillimor.

Duke eksploruar ndërveprimin e ndërlikuar midis gjinisë, kapitalit njerëzor dhe ndryshimeve klimatike, kuptojmë më mirë nevojën për qasje gjithëpërfshirëse dhe të integruar që i japin përparësi barazisë dhe përshtatshmërisë. Kuptimi i kësaj lidhjeje është një hap vendimtar drejt zhvillimit të strategjive efektive që mbrojnë mirëqenien njerëzore, promovojnë barazinë sociale dhe zbusin efektet negative të një klime ndryshuese.

2.1. Koncepti i gjinisë

Zhvillimi i të kuptuarit adekuat të integritit kërkon qartësi në konceptet që kanë të bëjnë me çështje gjinore dhe të barazisë.

Gjinia i referohettributeve dhe oportuniteteve shoqërore që lidhen me të qenit mashkull dhe femër dhe marrëdhëniet midis grave dhe burrave dhe vajzave dhe djemve, si dhe marrëdhëniet midis grave dhe atyre midis burrave. Këtotribute, oportunitete dhe marrëdhënie janë të ndërtuara në mënyrë shoqërore dhe mësohen përmes proceseve të socializimit. Ato janë specifike për kontekstin/kohën dhe të ndryshueshme. Gjinia përcakton se çfarë pritet, lejohet dhe vlerësohet nga një grua ose një burrë në një kontekst të caktuar. Në shumicën e shoqërive ka dallime dhe pabarazi midis grave dhe burrave në përgjegjësitë e caktuara, aktivitetet e ndërmarra, qasjen deri dhe kontrollin mbi burimet, si dhe mundësitë e vendimmarrjes. Gjinia është pjesë e kontekstit më të gjerë socio-kulturor.

Barazia midis grave dhe burrave (barazia gjinore) i referohet të drejtave, përgjegjësive dhe mundësive të barabarta të grave dhe burrave dhe vajzave dhe djemve. Barazia nuk do të thotë që gratë dhe burrat do të bëhen të njëjtë, por që të drejtat, përgjegjësitë dhe mundësitë e grave dhe burrave nuk do të varen nga fakti nëse ato lindin mashkull apo femër. Barazia gjinore nënkupton që interesat, nevojat dhe prioritetet e grave dhe burrave të merren parasysh, duke njohur diversitetin e grupeve të ndryshme të grave dhe burrave. Barazia gjinore nuk është një çështje e grave, por duhet të shqetësojë dhe të angazhojë plotësisht si burrat ashtu edhe gratë. Barazia midis grave dhe burrave shihet si një çështje e të drejtave të njeriut dhe si një parakusht, dhe tregues, të zhvillimit të qëndrueshëm me përqendrim tek njerëzit.

2.2. Koncepti i kapitalit njerëzor

Termi kapital njerëzor i referohet vlerës ekonomike të përvojës dhe aftësive të një punonjësi. Kapitali njerëzor përfshin vlerat si arsimit, trajnimit, inteligjenca, aftësitë, shëndeti dhe gjëra të tjera që punëdhënësit vlerësojnë si besnikëria dhe përpikëria. Përkufizimi i kapitalit njerëzor është "njohuritë dhe aftësitë që mbajnë punonjësit që mund të përdoren për të rritur prodhimin dhe vlerën".

Koncepti i kapitalit njerëzor është se aftësitë, shkathtësitë dhe njohuritë që ka çdo punonjës janë diçka që mund të matet dhe të kontribuojë në produktivitetin. Kjo do të thotë se investimet në trajnim, arsimim, shëndet dhe kompensim të punonjësve do të ndihmojnë në përmirësimin e produktivitetit të përgjithshëm.

Duke ofruar trajnime dhe edukim për punonjësit, një kompani mund të rrisë prodhimin e saj dhe ta bëjë investimin në kapitalin njerëzor të vlefshëm. Në këtë këndvështrim, kapitali njerëzor fokusohet

në aftësitë intelektuale dhe njohuritë procedurale që përbëjnë kapitalin njerëzor. Një aspekt i rëndësishëm i kapitalit njerëzor është se ai nuk është i kalueshëm - arsimiti, diploma, certifikimi, njohuritë dhe të gjitha aftësitë nuk mund të ruhen ose të kalohen tek një punonjës i ri.

Megjithatë, kapitali njerëzor tenton të migrojë, veçanërisht në ekonomitë globale. Kjo është arsyeja pse shpesh ka një zhvendosje nga vendet në zhvillim ose zonat rurale në zonat më të zhvilluara dhe urbane. Ky fenomen shpesh përmendet si "ikja e trurit", duke përshkruar procesin që mban zona të caktuara të pazhvilluara ndërsa zona të tjera lulëzojnë dhe zhvillohen.

Kapitali njerëzor mund të zhvlerësohet dhe mënyrat më të zakonshme janë përmes papunësisë, lëndimit, dobësim të aftësive mendore ose paaftësisë për të vazhduar me inovacionin. Konsideroni punonjës që kanë aftësi të specializuara - nëse ata kalojnë një periudhë të gjatë papunësie, ose nëse një teknologji e përdorur ndryshon në mënyrë drastike, mund të mos jenë në gjendje t'i mbajnë këto nivele specializimi. Kjo për shkak se aftësitë e tyre mund të mos jenë më të kërkuara. Kapitali njerëzor i një individi mund të zhvlerësohet nëse ai nuk mund ose nuk do të pranojë teknologji ose teknika të reja, një aspekt që është thellësisht i vlefshëm për efektet e ndryshimeve klimatike në teknologjitë e përdorura. Krijimi i kapitalit njerëzor rezistent është qëllimi përfundimtar për zbutjen e ndryshimeve klimatike dhe kjo mund të arrihet me trajnime të vazhdueshme dhe investime në aftësitë e tyre.

2.3. Rëndësia e dimensioneve gjinore dhe kapitalit njerëzor

Kapitali njerëzor **mundëson një ekonomi të rritet**. Kur kapitali njerëzor rritet në fusha të tilla si shkenca, arsimiti dhe menaxhimi, kjo çon në rritje të inovacionit, mirëqenies sociale, barazisë, rritjes së produktivitetit, përmirësimit të shkallës së pjesëmarrjes, të cilat të gjitha kontribuojnë në rritjen ekonomike. Gjithashtu, duke pranuar teknologjinë e re dhe me aftësinë për t'iu përshtatur kushteve klimatike në ndryshim, kapitali njerëzor do të sjellë rritje ekonomike dhe aftësi përshtatshmërie ndaj ndryshimeve klimatike.

Gjithashtu, fuqizimi ekonomik, social dhe politik i grave mund të ndihmojë në përshtetimin e veprimit për klimën, mbrojtjen dhe ruajtjen e mjedisit.

2.4. Ndikimet e ndryshimeve klimatike në popullatat e cenueshme

Disa grupe janë në rrezik më të madh se të tjerët për shkak të faktorëve klimatikë dhe jo-klimatikë. Për shembull, njerëzit që jetojnë në zona përmytjesh, vija bregdetare ose në zona me prirje ndaj stuhive të forta janë më të ekspozuar dhe për këtë arsye në shumicën e rasteve më të cenueshëm ndaj motit ekstrem. Ata që jetojnë në varfëri kanë më pak kapacitete dhe burime për t'u përgatitur ose për t'iu përgjigjur ngjarjeve ekstreme. Si rezultat, këta individë ose grupe pritet të kenë ndikime më të mëdha nga rreziqet që lidhen me klimën.

Zakonisht, grupet në rrezik më të lartë janë:

- Fëmijët
- Grupet sociale të cenueshme
- Personat e moshuar
- Njerëzit me sëmundje kronike

- Personat me aftësi të kufizuara
- Punëtorët në ambient të hapur
- Gratë shtatzëna, gji-dhënëse dhe pas lindjes
- Prindër beqarë

Është shumë e rëndësishme të mos lini askënd pas, prandaj vëmendje për grupet specifike të grave/vajzave ose burrave/djemve është thelbësore. Disa grupe në gjendje të cenueshme ose marginalizuar mund të kenë nevojë për vëmendje të theksuar, përfshirë grupet si emigrantët, pakicat, pa tokë, familjet me një kryefamiljar, personat me aftësi të kufizuara ose të moshuarit. Vajzat mund të kenë nevojë për vëmendje të veçantë për shkak të rreziqeve të konsiderueshme të shfrytëzimit në kontekste të ndryshme. Ndër-sektorialiteti gjithashtu duhet të merret parasysh për të identifikuar pakicat e marginalizuara dhe cenueshmërinë që lind nga shkaqe të shumta e të ndërlydhura, duke përfshirë diskriminimin dhe përjashtimin bazuar në identitetin gjinor, orientimin seksual dhe karakteristikat seksuale.

3. Integrimi gjinor në projektet klimatike

Ndikimet e ndryshimeve klimatike forcojnë dhe zmadhojnë pabarazitë strukturore, siç janë ato midis grave dhe burrave.

Lidhjet mes ndryshimeve klimatike dhe zhvillimit të qëndrueshëm janë të forta; **OZhQ 13 synon në mënyrë specifike luftën ndaj ndryshimeve klimatike dhe ndikimet e tij** [1], dhe neni 7 i Marrëveshjes së Parisit thirr për 'rritje të kapacitetit adaptues, forcimin e elasticitetit dhe reduktimin e cenueshmërisë ndaj ndryshimeve klimatike.

Segmentet e varfra dhe të marginalizuara në shumë shoqëri (gratë, të moshuarit, emigrantët, etj.) janë të cenueshme në aspekt strukturor. Ndryshimet klimatike ndikojnë ndryshe tek burrat dhe gratë, kryesisht për shkak të fuqive të diferencuara sipas gjinisë, roleve dhe përgjegjësive të tyre në nivel të familjes dhe komunitetit. Gratë priren të jenë tepër të ngarkuara me punët e shtëpisë dhe kujdesin për fëmijët, të sëmurët dhe të moshuarit. Po ashtu, normat kulturore dhe fetare për rolet përkatëse gjinore ndonjëherë kufizojnë mundësitë e grave për të marrë vendime të shpejta në situatë fatkeqësie dhe, në disa raste, përgjegjësitë e tyre për kujdesin për fëmijët mund të pengojnë lëvizshmërinë e tyre në momente emergjence. Pabarazitë në oportunitetet ekonomike dhe qasja në burimet prodhuese i bëjnë gratë më të ndjeshme ndaj ndryshimeve klimatike, sepse ato shpesh janë më të varfra, marrin më pak arsim dhe nuk përfshihen në proceset vendimmarrëse politike, në komunitet dhe familje që ndikojnë në jetën e tyre. Gratë priren të zotërojnë më pak pasuri dhe të varen më shumë nga burimet natyrore për jetesën e tyre. Varfëria, së bashku me marginalizimin socio-ekonomik dhe politik, në mënyrë përmbledhëse i vendos gratë në një pozitë të pafavorshme për t'u përballur me ndikimet negative të klimës në ndryshim.

Integrimi gjinor në politikat mjedisore dhe klimatike mund të strukturohet në katër fushat e mëposhtme qëllimore:

- Fuqizimi i grave në sektorët e mjedisit;
- Mbështetja e pranisë së grave në leadershipin dhe vendimmarrjen mjedisore;
- Promovimi i drejtësisë mjedisore me ndjeshmëri gjinore;

- Ndërtimi i të dhënave statistikore për të monitoruar progresin.

Këto klasifikime mund të ofrojnë një kornizë për përpjekjet e Maqedonisë së Veriut për të integruar gjininë në politikat kombëtare të klimës, por edhe në zhvillimin dhe hartimin e projekteve.

3.1. Parimet e integritit gjinor

Integrimi gjinor është procesi i vlerësimit të pasojave për gratë dhe burrat nga çdo veprim i planifikuar, duke përfshirë legjislacionin, politikat ose programet, në të gjitha fushat dhe nivelet. Është një strategji që shqetësimet dhe përvojat e grave dhe burrave t'i bëjë një dimension integral të hartimit, zbatimit, monitorimit dhe vlerësimit të politikave dhe programeve në të gjitha sferat politike, ekonomike dhe shoqërore, në mënyrë që gratë dhe burrat të përfitojnë njësoj dhe që pabarazia të mos përjetësohet. Qëllimi përfundimtar është arritja e barazisë gjinore.

Integrimi gjinor i referohet përdorimit të strategjisë së integritit për të vendosur vëmendjen dhe resurset në çështjet kritike të barazisë gjinore, të drejtave dhe fuqizimit të grave, të cilat përndryshe mund të injorohen ose neglizhohen. Një element thelbësor i integritit gjinor është të sigurohet që çështjet me prioritet të barazisë gjinore të identifikohen në mënyrë sistematike dhe eksplicite dhe të adresohen në të gjitha objektivat, proceset dhe rezultatet për të siguruar ndryshime pozitive dhe 'transformime' dhe rezultate për barazinë gjinore. Integrimi gjinor duhet të fokusohet fuqishëm dhe në mënyrë eksplicite në arritjen e rezultateve pozitive zhvillimore për barazinë gjinore, dhe të drejtat dhe fuqizimin e grave. Përderisa të gjitha fushat e zhvillimit duhet të mbulohen dhe të gjitha fazat e politikës dhe praktikës zhvillimore duhet të jenë reaguese ndaj gjinisë – nga zhvillimi i normave, formulimi dhe konceptimi i qëllimeve, deri te hartimi, planifikimi, ndjekja e zbatimit, monitorimi dhe vlerësimi dhe menaxhim e raportim i përqendruar në rezultate.

Kujdesi për çështjet e barazisë gjinore duhet të përfshihet gjithmonë në proceset fillestare, veçanërisht në të gjitha mbledhjet dhe analizat e të dhënave. Çështjet e barazisë gjinore mund të përmirësohen në fazat e mëvonshme, por kjo është gjithmonë më e vështirë dhe më pak efektive sesa përfshirja e tyre në fazat fillestare. Kapacitetet e nevojshme për të siguruar zbatim sistematik dhe efektiv të integritit për arritje të rezultateve të barazisë gjinore përfshijnë qartësi të konceptit si në kontekstin integritit ashtu edhe në atë të zhvillimit në të cilin do të zbatohen ndërhyrjet, duke përfshirë analizat, planifikimin, menaxhimin e rezultateve dhe njohuritë për menaxhim dhe komunikim.

Integrimi gjinor synon të sjellë ndryshime transformuese për të arritur rezultate pozitive për barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave dhe ka vlerë të kufizuar nëse nuk fokusohet në mënyrë eksplicite në promovimin dhe monitorimin e rezultateve pozitive të barazisë gjinore në të gjitha ndërhyrjet zhvillimore.

Integrimi gjinor është i rëndësishëm te ndërhyrjet si në nivel kombëtar ashtu edhe në lokal. Është me rëndësi në nivelin e politikave kombëtare, në përcaktimin e qëllimeve, zhvillimin e kornizave strategjike gjithëpërfshirëse, planeve kombëtare të zhvillimit dhe qasjeve të programimit, dhe në krijimin dhe përcjelljen e buxheteve. Në nivel lokal, është i rëndësishëm në hartimin, zbatimin dhe ndjekjen e programeve, projekteve dhe shërbimeve.

Integrimi gjinor duhet të inkorporojë kujdesin ndaj barazisë gjinore në proceset dhe procedurat rutinë dhe të zbatojë ndërhyrje qëllimore për të adresuar kufizimet dhe sfidat specifike me të cilat përballen gratë ose burrat, vajzat ose djemtë. Përpjekja për të adresuar sfidat e barazisë gjinore në një sektor apo fushë politikash përmes ndërhyrjeve qëllimore që janë veç nga përprojekjet e integruara në të njëjtat fusha nuk çon në rezultate të qëndrueshme dhe mund të ketë pasoja negative.

3.2. Analiza gjinore në hartimin e projektit

Analiza gjinore është një ekzaminim i dallimeve në rolet gjinore, përgjegjësitë, nevojat, mundësitë dhe të drejtat e grave, burrave, vajzave, djemve dhe personave të gjinive të tjera brenda konteksteve të ndryshme. Qëllimi i analizës gjinore në çdo sektor apo fushë politikash, ose në ndonjë kontekst specifik zhvillimi, është të kuptojë më mirë situatën e barazisë gjinore në mënyrë që të sigurohet që politika dhe praktika mund të promovojnë në mënyrë sistematike dhe efektive barazinë gjinore dhe të drejtat dhe fuqizimin e grave. Ai i kushton vëmendje të qartë situatës fisnore dhe statusit të grave, burrave dhe të gjithë njerëzve me larmi gjinore në një kontekst të caktuar duke hetuar dallimet, pabarazitë dhe marrëdhëniet themelore gjinore. Ai ka potencialin të zbulojë se si pabarazia me bazë gjinore, diskriminimi dhe përjashtimi janë ndërtuar brenda shoqërisë duke identifikuar shkaqet themelore dhe duke theksuar mënyrat me të cilat mund të promovohen ndryshimet dhe rezultatet transformuese.

Analiza gjinore përdoret si një mjet për të identifikuar fushat kryesore të pabarazisë me bazë gjinore, diskriminimit dhe përjashtimit dhe sfidat e kufizimet specifike, si dhe veprimet e nevojshme për t'i adresuar ato. Ajo zbulon mundësitë për zhvillim të njohurive, përvojës, kontributeve dhe udhëheqjes së grave, burrave dhe personave të ndryshëm nga gjinia, dhe për të përmbushur nevojat, prioritetet dhe aspiratat e tyre të shprehura nga vet ata.

Analiza gjinore duhet të jetë gjithmonë specifike me kontekstin e sektorit ose fushës së politikave, si dhe për kontekstin në të cilin planifikohen dhe zbatohen ndërhyrjet ose projektet. Një nga mënyrat më të mira për të siguruar analiza të kontekstualizuara që bazohen në realitetet lokale dhe lidhen me qëllimet, nevojat dhe prioritetet e palëve të interesuara është përfshirja e vetë palëve të interesuara në kryerjen e analizave. Përfshirja aktive e palëve të interesuara mund të ndihmojë në lehtësimin e të kuptuarit të kontekstit lokal duke identifikuar sfidat dhe kufizimet, si dhe potencialet dhe mundësitë. Ai gjithashtu mund të forcojë pronësinë e ndërhyrjeve zhvillimore dhe ndryshimet e rezultatet transformuese të identifikuar, dhe t'i mbështesë ato. Analiza gjinore duhet të përqendrohet në gratë dhe burrat, dhe vajzat dhe djemtë, dhe në marrëdhëniet ndërmjet dhe midis tyre. Kur gjinia zbatohet si sinonim për gratë, dhe burrat nuk përfshihen në analiza, potenciali për të identifikuar marrëdhëniet gjinore, veçanërisht marrëdhëniet e pushtetit që ekziston midis grave, burrave dhe grupeve të ndryshme gjinore, si dhe brenda këtyre grupeve, është seriozisht i kufizuar.

Një përzierje e metodave kuantitative dhe kualitative do të sigurojë lloje të ndryshme informacioni dhe do të sigurojë pikëpamje të rëndësishme plotësuese për situatën e barazisë gjinore. Statistikat e përdorura për të ofruar informacion kuantitativ në analizat gjinore duhet të përfshijnë:

- Të dhëna të ndara sipas gjinisë dhe moshës, aq sa është e mundur. Kur këto të dhëna të ndara nuk janë të disponueshme, kjo duhet bërë e qartë në gjetjet, dhe të identifikohen mënyrat e mundshme për korrigjimin e këtij kufizimi; dhe
- Të dhëna specifike gjinore, pra, informacione me rëndësi të veçantë për barazinë gjinore dhe të drejtat dhe fuqizimin e grave.

Të dhënat e nxjerra nga konsultimet, intervistat dhe metodologjitë pjesëmarrëse do të ofrojnë narrative të rëndësishëm cilësorë, duke nxjerrë në pah perceptimet dhe pikëpamjet e palëve të interesuara dhe duke lehtësuar identifikimin e ndryshimeve dhe rezultateve të dëshiruara.

Analiza gjinore nuk duhet të përdoret në mënyrë selektive; ajo duhet bërë në të gjithë sektorët dhe fushat e politikave, duke pasur parasysh rregullin e përgjithshëm që ndoshta do të ketë më shumë çështje të barazisë gjinore për t'u marrë parasysh në sektorë, fusha politikash dhe ndërhyrje me implikime të drejtpërdrejta për njerëzit. Ajo duhet të kryhet gjithmonë në fazat fillestare të një ndërhyrjeje dhe planifikimi.

3.3. Objektivat e përgjegjshëm gjinor të projektit për klimën

Rritja e përgjegjshmërisë gjinore në programimin e aktiviteteve ose investimeve të lidhura me klimën paraqet një mundësi për të reduktuar në mënyrë të barabartë ndikimet negative të ndryshimeve klimatike për gratë, burrat, vajzat dhe djemtë, si dhe për të arritur barazinë gjinore.

Ky udhëzues do të përdoret nga AKC dhe KKS gjatë procesit të vendosjes së prioritetëve dhe vlerësimit të propozimeve projekteve të lidhura me FGJK. Në këtë drejtim, është i nevojshëm sensibilizimi i përfaqësuesve të ministrive dhe AKC/KKS për qasjet e përgjegjshme gjinore ndaj veprimeve dhe objektivave të ndryshimeve klimatike. Gratë janë agjente të ndryshimit, udhëheqëse dhe novatore në adresimin e kërcënimeve të ndryshimeve klimatike. Ato sjellin perspektiva e përvoja të ndryshme dhe novatore në proceset politike, në menaxhimin e resurseve natyrore, në përshtatjen, zbutjen dhe teknologjinë dhe mundësitë e përdorimit të tyre në veprimin klimatik. Megjithatë, gratë dhe burrat i përjetojnë ndryshe ndikimet e ndryshimeve klimatike, ku gratë janë të prekura në mënyrë jo proporcionale për shkak të pabarazive gjinore. Përgjigjet efektive ndaj ndryshimeve klimatike kërkojnë të kuptohet se si pabarazitë e tilla gjinore ndikojnë në çështje të tilla siç është qasja dhe kontrolli mbi burimet; strukturat institucionale; rrjetet sociale, kulturore dhe formale dhe proceset e vendimmarrjes. Prandaj, integrimi gjinor i bazuar në analizën gjinore duhet të jetë pjesë integrale e politikës dhe veprimit të klimës. Duke integruar çështjet gjinore në politikën dhe veprimin e klimës, qasjet klimatike do të jenë më efektive dhe të barabarta duke qenë të përgjegjshme dhe duke ofruar përfitime më të gjera për adresimin e nevojave të grave dhe burrave, duke përfshirë kompensimin dhe përfitimet e përbashkëta. Shumica e ministrive sektoriale nuk kanë kapacitet për të njohur dhe inkorporuar perspektivat gjinore në punën e tyre. Mekanizmat ose ministritë e barazisë gjinore rrallë, ndoshta asnjëherë, konsultohen në lidhje me sigurimin e përfshirjes së perspektivave gjinore në punën e AKC.

Organizatave të grave dhe grupet feministë janë tradicionalisht në ballë të ndryshimeve për barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave, në shumë sektorë dhe fusha, por ekspertiza e tyre teknike në lidhje me ndryshimet klimatike mbetet e kufizuar dhe numri i grupeve dhe organizatave që luajnë një rol të rëndësishëm në këtë drejtim mbetet i vogël. Megjithatë, ekspertiza teknike në shumë aspekte të

ndryshimeve klimatike, si dhe në barazinë gjinore, dhe ndërthurjen e dy fushave është e nevojshme për të rritur inkurajimin dhe për të siguruar të dhëna për politikën dhe veprimin klimatik me përgjegjshmëri gjinore. Bashkëpunimi ndërmjet ekspertëve teknikë për klimën dhe ekspertëve të barazisë gjinore duhet të nxitet për të siguruar integrim efektiv gjinor në ndryshimet klimatike. Ekziston gjithashtu nevoja për të angazhuar mekanizma/makineri kombëtare të barazisë gjinore dhe për të ndërtuar kapacitetet e tyre për të siguruar integrimin sistematik të ndryshimeve gjinore dhe klimatike dhe për të ofruar leadership politik në këtë fushë.

Projektet klimatike me përgjegjshmëri gjinore synojnë të adresojnë nevojat, rolet dhe përvojat unike të grave dhe burrave në kontekstin e ndryshimeve klimatike. Këtu janë disa objektiva që ndiqen zakonisht në projekte të tilla:

1. **Gjithëpërfshirja dhe Pjesëmarrja:** Inkurajimi i pjesëmarrjes së barabartë të grave dhe burrave në proceset vendimmarrëse që lidhen me përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe strategjitë e zbutjes.
2. **Fuqizimi dhe Ngritja e Kapaciteteve:** Ofrimi i mundësisë për gratë dhe burrat që të zhvillojnë aftësi, njohuri dhe burime për t'u angazhuar në mënyrë aktive në veprimet klimatike dhe praktikatat e qëndrueshme.
3. **Trajtimi i pabarazisë gjinore:** Identifikimi dhe trajtimi pabarazisë themelore gjinore të përkeqësuar nga ndryshimet klimatike, siç janë qasja e pabarabartë në burime, mundësia ekonomike dhe pushteti vendimmarrës.
4. **Mbledhja dhe analiza e të dhënave:** Mbledhja e të dhënave të ndara sipas gjinisë për të kuptuar më mirë ndikimet e ndryshme nga ndryshimet klimatike tek gratë dhe burrat, duke mundësuar ndërhyrje më qëllimore dhe efektive.
5. **Promovimi i Diversifikimit të mjeteve të Jetesës:** Mbështetja e iniciativave që u mundësojnë grave dhe burrave të diversifikojnë mjetet e jetesës së tyre dhe të përshtaten me ndryshimin e kushteve mjedisore të shkaktuara nga ndryshimet klimatike.
6. **Shëndeti dhe Mirëqenia:** Përqendrimi në përmirësimin e qasjes tek kujdesi shëndetësor, kanalizimet dhe ushqimi për gratë dhe burrat në komunitetet e cënueshme të prekura nga fatkeqësitë e lidhura me klimën.
7. **Infrastruktura dhe Shërbimet:** Sigurimi i qasjes së barabartë në infrastrukturë rezistente ndaj klimës, energjinë, ujin dhe shërbimet sanitare për gratë dhe burrat, duke marrë parasysh nevojat dhe dobësitë e tyre specifike.
8. **Inkurajimi dhe Ndikimi i Politikave:** Nxitja e politikave me përgjegjshmëri gjinore në nivel lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar, duke integruar konsideratat gjinore në politikatat, planet dhe buxhetet e ndryshimeve klimatike.
9. **Ndarja e Njohurive dhe Ndërgjegjësimi:** Promovimi i ndërgjegjësimit dhe edukimit mbi dobësitë specifike gjinore ndaj ndryshimeve klimatike, duke nxitur ndryshim të sjelljes dhe qëndrueshmëri të komunitetit.

10. Partneritetet dhe Bashkëpunimi: Inkurajimi i partneriteteve ndërmjet qeverive, OJQ-ve, bizneseve dhe komuniteteve për të zbatuar strategji gjithëpërfshirëse dhe efektive të klimës që adresojnë pabarazitë gjinore.

Këto objektiva, kur integrohen në projektet klimatike, mund të kontribuojnë në përpjekjet më gjithëpërfshirëse, të barabarta dhe me ndikim në adresimin e sfidave të paraqitura nga ndryshimet klimatike duke siguruar përfshirjen dhe fuqizimin e të gjitha gjinive.

4. Çështjet e kapitalit njerëzor në projektet klimatike

Kapitali njerëzor, i cili përfshin njohuritë, aftësitë dhe shëndetin, është një komponent kritik i qëndrueshmërisë së komunitetit. Përballë sfidave të lidhura me klimën, individët dhe komunitetet me kapital më të madh njerëzor janë të pajisur më mirë për t'u përshtatur dhe për t'iu përgjigjur në mënyrë efektive. Investimet në zhvillimin e kapitalit njerëzor rrisin kapacitetin e individëve dhe komuniteteve për t'u përballuar me kushtet në ndryshim.

Një qasje që premtion është akumulimi i kapitalit njerëzor nëpërmjet shtimit të arritjeve arsimore. Individët më të arsimuar mund të jenë më të pajisur për të kuptuar kompleksitetin e shkencës klimatike dhe të kenë më shumë vetëdije për rreziqet e ndryshimeve klimatike. Më shumë arsimim mund të japë gjithashtu aftësi të transferueshme në të gjithë profesionet, duke inkurajuar votën për politika që promovojnë industri më pak ndotëse, siç janë subvencionet për energjinë e rinovueshme. Megjithatë, përcaktimi i efektit shkakësor të akumulimit të kapitalit njerëzor në besimet dhe sjelljet pro-klimatike është sfidues. Njerëzit që zgjedhin të ndjekin më shumë arsimim janë, nga preferencat e zbuluara, me shikim përpara dhe kështu më shumë të shqetësuar për pasojat e ardhshme nga ndryshimet klimatike. Mund të mos jetë edukimi që po shkakton besime dhe veprime pro-klimatike, por preferencat e kohës. Kausaliteti i kundërt është një sfidë tjetër: individët që besojnë në ndryshimin e klimës mund të zgjedhin të ndjekin më shumë arsimim për t'u përshtatur më mirë me një botë në ndryshim duke rritur elasticitetin e tyre ndaj ndryshimeve.

4.1. Identifikimi i kapitalit njerëzor në projektet klimatike

Kapitali njerëzor luan një rol kryesor në suksesin e projekteve klimatike, duke përfshirë një spektër të larmishëm aftësish, njohurish dhe këndvështrimesh jetike për implementim efektiv. Identifikimi i këtij kapitali njerëzor të rëndësishëm gjatë planifikimit të projektit përbën një qasje gjithëpërfshirëse. Ai kërkon njohjen jo vetëm të ekspertizës teknike, por edhe të spektrit më të gjerë të aftësive individuale, duke përfshirë prejardhjen socio-kulturale, perspektivat gjinore dhe njohuritë e komunitetit. Duke vlerësuar dhe njohur plotësisht këtë kapital njerëzor të larmishëm, planifikuesit e projektit mund të përafrojnë në mënyrë strategjike ekipet, duke shfrytëzuar pikat e forta dhe përvojat e ndryshme të tyre. Kjo qasje gjithëpërfshirëse kultivon një mjedis të favorshëm për inovacion, thelbësor për lundrim nëpër peizazhin e ndërlikuar të sfidave klimatike.

4.2. Vlerësimi i aftësive dhe kapaciteteve

Vlerësimi i aftësive dhe kapaciteteve të punonjësve është një aspekt thelbësor i menaxhimit të një ekipi të suksesshëm. Njohja e mirë e aftësive të punonjësve ju lejon të identifikoni boshllëqet e

njohurive, pikat e forta dhe fushat për përmirësim. Është një hap thelbësor që përdoret në kompani dhe sektorë të ndikuar nga ndryshimet klimatike për të vlerësuar aftësitë e punonjësve për t'u përshtatur me ndryshimin.

Vlerësimi i aftësive është një proces që përdoret për të vlerësuar aftësitë, njohuritë dhe kompetencat e një individi në një fushë të caktuar. Prosesi zakonisht përfshin plotësimin e testeve dhe detyrave specifike për të demonstruar një nivel të caktuar aftësie në një grup të caktuar aftësish. Aktivitete të tilla janë kritike për proceset e bashkëngjijtes, zhvillimit të karrierës, promovimit dhe certifikimit, si dhe për të mbajtur hapin me ndryshimet.

Ndërprerjet e shkaktuara nga ndryshimet klimatike, siç janë ngjarjet ekstreme të motit dhe zhvendosja, mund të ndërpresin mundësitë arsimore, veçanërisht për gratë dhe të rinjtë. Qasja e kufizuar në arsim dhe zhvillim të aftësive ka implikime afatgjata për kapitalin njerëzor.

Ndryshimet klimatike mund të dëmtojnë infrastrukturën, të prishin zinxhirët e furnizimit dhe të dëmtojnë sektorët ekonomikë si bujqësia dhe pylltaria. Kur mjetet e jetesës janë të rrezikuara, kapaciteti për zhvillimin e aftësive dhe rritjen ekonomike është i kufizuar. Një kapital njerëzor i zhvilluar mirë mund të rrisë kapacitetin e një komuniteti për t'u përshtatur me ndikimet klimatike. Njohuritë dhe aftësitë janë jetike për zbatimin e praktikave dhe teknologjive rezistente ndaj klimës, si dhe për gatishmërinë ndaj fatkeqësive.

Është jetike të sigurohet zhvillimi dhe transferimi i teknologjive për përshtatjen dhe zbutjen e ndryshimeve klimatike. Është thelbësore që vendi të zbatojë një proces të vlerësimit të nevojave teknologjike (VNT) që do të identifikojë aftësitë dhe kapacitetet e kapitalit njerëzor. VNT e vendos përgjegjësinë për institucionalizimin e perspektivave të kapitalit njerëzor mbi autoritetin kombëtar të caktuar (AKC).

4.3. Forcimi i kapitalit njerëzor për qëndrueshmëri ndaj klimës

Forcimi i kapitalit njerëzor për qëndrueshmërinë ndaj klimës qëndron si një gur themeli në fortifikimin e komuniteteve dhe sistemeve kundër sfidave të dala nga ndryshimet e klimës. Rritja e kapitalit njerëzor është thelbësore në rritjen e qëndrueshmërisë ndaj klimës për disa arsye. Së pari, rritja e kapitalit njerëzor pajis komunitetet me një set të larmishëm aftësish dhe bazë njohurish, duke u mundësuar atyre të kuptojnë më mirë, të përshtaten dhe të zbusin rreziqet lidhur me klimën. Së dyti, rritja e kapitalit njerëzor nxit inovacionin dhe miratimin e strategjive përshtatëse, duke rritur qëndrueshmërinë e përgjithshme të grupeve që përballen me faktorë stresues mjedisorë. Veçanërisht aspektet thelbësore të kapitalit njerëzor në forcimin e qëndrueshmërisë klimatike përfshijnë një përzierje të ekspertizës teknike, njohurive tradicionale, kapaciteteve përshtatëse dhe ndërgjegjësimit socio-kulturor. Kur këta elementë kultivohen dhe integrohen brenda komuniteteve, ato fuqizojnë individët dhe grupet për të lundruar dhe përballuar sfidat e shumanshme të shkaktuara nga ndryshimet klimatike, duke nxitur përfundimisht një qëndrueshmëri më të madhe në nivel lokal, rajonal dhe global.

Forcimi i qëndrueshmërisë klimatike nëpërmjet përmirësimit të kapitalit njerëzor përfshin fuqizimin e komuniteteve dhe individëve me aftësi, njohuri dhe kapacitete përshtatëse të nevojshme për t'u

përballur dhe përshtatur me sfidat klimatike. Kjo mund të sigurohet në mënyra të ndryshme si më poshtë:

1. **Kuptim dhe ndërgjegjësim i përmirësuar:** Kapitali njerëzor i përmirësuar çon në kuptim më të mirë të ndikimeve dhe rreziqeve nga ndryshimet klimatike. Programet e edukimit dhe ndërgjegjësimin rrisin të kuptuarit rreth kërcënimeve lidhur me klimën, duke u mundësuar komuniteteve të marrin vendime të informuara dhe të marrin masa proaktive.
2. **Ndërtim i kapaciteteve përshtatëse:** Investimi në kapitalin njerëzor përfshin zhvillimin e kapaciteteve përshtatëse. Programet e trajnimit, iniciativat për ndërtimin e aftësive dhe platformat e shkëmbimit të njohurive i pajisin individët me mjetet për të përshtatur jetesën e tyre, praktikatat bujqësore, infrastrukturën, dhe strategjitë e reagimit ndaj katastrofave për kushtet klimatike të ndryshueshme.
3. **Inovacion dhe zgjidhje të problemeve:** Rritja e kapitalit njerëzor nxit inovacionin. Ai inkurajon zhvillimin e teknologjive, teknikave dhe zgjidhjeve të reja për të adresuar sfidat klimatike. Komunitetet me sete të ndryshme aftësish, në bashkëpunim, mund të hartojnë strategji kreative dhe specifike për kontekstin për të trajtuar çështjet lokale lidhur me klimën.
4. **Angazhim dhe pjesëmarrje e komunitetit:** Kapitali njerëzor i përmirësuar nxit angazhimin dhe pjesëmarrjen e komunitetit. Kur individët pajisen me aftësitë dhe njohuritë e nevojshme, ata bëhen pjesëmarrës aktivë në proceset vendimmarrëse që lidhen me përshtatjen klimatike dhe përpjekjet për ndërtim të qëndrueshmërisë.
5. **Ruajtja e njohurive tradicionale:** Njohja dhe integrimi i sistemeve tradicionale të njohurive brenda komuniteteve kontribuon ndjeshëm në qëndrueshmëri. Kapitali njerëzor i përmirësuar respekton dhe përdor praktikatat indigjene që kanë mbështetur komunitetet përballë ndryshimeve mjedisore për breza.
6. **Kohezioni social dhe rrjetet:** Forcimi i kapitalit njerëzor nxit rrjetet sociale dhe kohezionin. Lidhjet më të forta brenda komuniteteve mundësojnë veprim kolektiv në përgjigje të sfidave të lidhura me klimën, duke lehtësuar mbështetjen e ndërsjellë gjatë kohëve të krizës.
7. **Mbështetje dhe zbatim të politikave:** Kapitali njerëzor i përmirësuar mund të nxisë mbështetje dhe zbatim të politikave. Individët mirë të informuar dhe të aftë mund të inkurajojnë politika që mbështesin qëndrueshmërinë ndaj klimës, duke siguruar që strukturat e qeverisjes t'u përgjigjen nevojave dhe sfidave të komunitetit.

Duke rritur kapitalin njerëzor nëpërmjet edukimit, zhvillimit të aftësive, ndarjes së njohurive dhe pjesëmarrjes gjithëpërfshirëse, komunitetet pajisen më mirë për t'u përshtatur, për të inovuar dhe për t'u përgjigjur në mënyrë efektive ndikimeve të ndryshimeve klimatike, duke përforcuar kështu qëndrueshmërinë e tyre të përgjithshme.

5. Integrimi i kapitalit gjinor dhe njerëzor në projektet klimatike

Ndryshimi i klimës është një nga sfidat më urgjente globale të kohës sonë, me implikime të gjera për ekosistemet, ekonominë dhe shoqëritë njerëzore. Frekuenca dhe ashpërsia në rritje e ngjarjeve ekstreme të motit, rritja e nivelit të detit, ndryshimet e temperaturës dhe modelet e ndryshuara të reshjeve janë të gjitha dëshmi e një planeti në fluks. Këto ndryshime në modelet klimatike po

ndikojnë në mënyrën se si jetojmë, punojmë dhe ndërveprojmë me mjedisin, duke paraqitur rreziqe të rëndësishme si për vendet e zhvilluara ashtu edhe për vendet në zhvillim.

Ndryshimet klimatike janë karakterizuar si një "shumëfishues i kërcënimit", sepse ai përforcon dobësitë dhe pabarazitë ekzistuese brenda dhe midis vendeve. Këto ndikime nuk janë aspak asnjëse gjinore. Gratë, burrat dhe grupet e marginalizuara shpesh i përjetojnë ndryshimet klimatike ndryshe, me sfida dhe mundësi unike që dalin nga rolet e tyre të ndryshme në shoqëri. Pabarazitë gjinore dhe pabarazitë që ekzistojnë përpara ndryshimeve klimatike janë përkeqësuar, duke i bërë gratë dhe popullatat e marginalizuara veçanërisht të cenueshme ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike.

Paralelisht, ndryshimet klimatike dhe efektet e lidhura me të, siç janë ngjarjet ekstreme të motit, kanë pasoja për kapitalin njerëzor. Kapitali njerëzor përfshin aftësitë, njohuritë, shëndetin dhe aftësitë prodhuese të individëve, të cilat janë kritike si për zhvillimin personal ashtu edhe për atë shoqëror. Ndryshimet klimatike mund të dëmtojnë kapitalin njerëzor në mënyra të ndryshme, duke përfshirë përmes efekteve negative shëndetësore, qasje të reduktuar në arsim dhe dëmtimit të mjeteve të jetesës. Këto ndikime, nga ana tjetër, mund të përjetësojnë ciklet varfërisë dhe cenueshmërisë.

5.1. Parimet e hartimit të projektit

Duke njohur ndikimin jo proporcional të ndryshimeve klimatike tek gratë dhe grupet e marginalizuara, është e domosdoshme të integrohen elementet gjinore në projektet për klimën. Barazia dhe drejtësia gjinore nuk janë vetëm të drejta themelore të njeriut, por edhe shtytës kryesorë të qëndrueshmërisë dhe zhvillimit të qëndrueshëm. Duke adresuar pabarazitë gjinore në projektet klimatike, ne mund të fuqizojmë gratë, të rrisim kapacitetin e tyre përshtatës dhe të sigurojmë që ato të kenë qasje të barabartë në burime, mundësi dhe procese vendimmarrëse.

Strategjitë e përshtatjes dhe zbutjes së ndryshimeve klimatike duhet të jenë shoqërisht gjithëpërfshirëse. Mospërfillja e nevojave të komuniteteve të marginalizuara përjetëson pabarazitë dhe përkeqëson lëndueshmërinë e këtyre grupeve. Integrimi i elementeve të kapitalit njerëzor nënkupton investim në njohuritë dhe aftësitë e këtyre komuniteteve, rritje të kapacitetit të tyre për t'iu përshtatur ndikimeve klimatike dhe thyerjen e ciklit të varfërisë.

Qëndrueshmëria është një objektiv thelbësor në projektet për klimën. Duke trajtuar pabarazitë gjinore dhe duke rritur kapitalin njerëzor, këto projekte mund të ndihmojnë komunitetet të ndërtojnë qëndrueshmëri. Gratë, në veçanti, luajnë rol kritik në menaxhimin e burimeve natyrore dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve mjedisore. Duke i fuqizuar ato dhe duke investuar në mirëqenien e tyre, projektet mund të arrijnë më mirë qëllimet e qëndrueshmërisë.

Zhvillimi i qëndrueshëm është një qëllim gjithëpërfshirës për çdo projekt të lidhur me klimën. Integrimi i dimensioneve gjinore dhe kapitalit njerëzor është thelbësor për arritjen e këtij qëllimi. Popullatat e shëndetshme, të arsimuara dhe të fuqizuara janë më të afta për të marrë pjesë në aktivitete ekonomike, për të kontribuar në zhvillimin lokal dhe për t'iu përshtatur një klime në ndryshim. Një popullsi mirë e arsimuar dhe e shëndetshme është më produktive, si në aspektin e

pjesëmarrjes me fuqi punëtore ashtu edhe në aspektin e prodhimit ekonomik. Projektet klimatike që përmirësojnë kapitalin njerëzor mund të nxisin ekonomitë lokale, duke i bërë komunitetet më elastike ndaj goditjeve klimatike.

Projektet klimatike kanë qëllime të dyfishta zbutjen (uljen e emetimeve të gazrave serrë) dhe përshtatjen (përgjigjja ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike). Integrimi i dimensionit gjinor dhe kapitalit njerëzor mund të rrisë efektivitetin e të dyja strategjive. Projektet me ndjeshmëri gjinore mund të promovojnë zgjidhje për energji të rinovueshme duke adresuar pabarazitë sociale, dhe zhvillimi i kapitalit njerëzor mund të rrisë kapacitetin për përshtatje.

Si përfundim, lidhja midis kapitalit njerëzor dhe ndryshimeve klimatike thekson nevojën urgjente për të integruar dimensionet gjinore dhe të kapitalit njerëzor në vlerësimin dhe hartimin e projekteve të lidhura me klimën. Duke vepruar kështu, ne mund të trajtojmë ndikimet e pabarabarta të ndryshimeve klimatike, të ndërtojmë qëndrueshmëri, të nxisim zhvillim të qëndrueshëm dhe të avancojmë agjendën globale për veprimin klimatik. Kjo qasje nuk është vetëm etike, por edhe strategjike për të siguruar suksesin afatgjatë të projekteve klimatike.

5.2. Përcaktimi i objektivave dhe treguesve të kapitalit gjinor dhe njerëzor

Zhvillimi i objektivave dhe treguesve për kapitalin gjinor dhe njerëzor brenda nismave për qëndrueshmëri ndaj klimës kërkon një qasje të balancuar dhe gjithëpërfshirëse. Objektivat përfshirëse gjinore janë thelbësore për të siguruar pjesëmarrje të drejtë dhe për të marrë parasysh pikat e forta dhe dobësitë e ndryshme në të gjithë komunitetet që përballen me sfidat klimatike. Objektivat e kapitalit njerëzor përfshijnë një spektër të gjerë aftësish, njohurish dhe kapacitësh përshtatëse thelbësore për ndërtimin e qëndrueshmërisë. Treguesit mund të përfshijnë masat e niveleve të arsimit, rritjen e aftësive, përfshirjen në proceset vendimmarrëse, inkorporimin e njohurive tradicionale dhe zbatimin e politikave mbështetëse. Kjo qasje e balancuar pranon rëndësinë e përfshirjes gjinore dhe të aftësive të ndryshme në adresimin dhe përshtatjen efektive ndaj rreziqeve të lidhura me klimën.

1. Objektivat gjinorë:

Objektivi: Rritja e pjesëmarrjes gjinore në proceset vendimmarrëse.

Treguesi: Rritje në përqindje e përfaqësimit të grave në komitetet e komunitetit për qëndrueshmëri ndaj klimës ose në organet e qeverisjes lokale.

Objektivi: Sigurimi i qasjes së barabartë në arsim dhe trajnim lidhur me klimën.

Treguesi: Numri i vajzave dhe grave të regjistruara në punëtori ose programe arsimore për përshtatjen klimatike.

Objektivi: Ulja e pabarazive gjinore në qasje të kontroll të burimeve për përshtatje klimatike.

Treguesi: Përqindje e rritur e qasjes së grave të resurset dhe zotërimi i resurseve rezistente ndaj klimës (tokë, ujë, etj.).

2. Objektivat e kapitalit njerëzor:

Objektivi: Rritja e aftësive dhe njohurive lidhje me klimën.

Treguesi: Numri i individëve të trajnuar në praktikat bujqësore të qëndrueshme ndaj klimës ose teknikat e gatishmërisë ndaj fatkeqësive.

Objektivi: Nxitja e inovacionit dhe shkëmbimi i njohurive për përshtatjen klimatike.

Treguesi: Numri i nismave ose projekteve nën udhëheqje të komunitetit që adresojnë sfidat klimatike.

Objektivi: Inkorporimi i sistemeve tradicionale të njohurive në strategjitë e rezistencës ndaj klimës.

Treguesi: Dokumentimi i praktikave tradicionale të integruara në planet lokale të përshtatjes klimatike.

3. Objektivat e kombinuara:

Objektivi: Zhvillimi i politikave me ndjeshmëri gjinore që mbështesin zhvillimin e kapitalit njerëzor për rezistencë ndaj klimës.

Treguesi: Numri i politikave ose strategjive që trajtojnë në mënyrë eksplicite përfshirjen gjinore në programet dhe iniciativat për qëndrueshmëri ndaj klimës.

Objektivi: Përmirësimi i qasjes në informacionin dhe teknologjinë klimatike për të gjitha gjinitë.

Treguesi: Përqindje e rritur të përdorimit të shërbimeve dhe teknologjive të informacionit për klimën midis burrave dhe grave në komunitetet qëllimore.

Objektivi: Forcimi i qëndrueshmërisë së komunitetit përmes proceseve përfshirëse të vendimmarrjes.

Treguesi: Niveli i pjesëmarrjes dhe angazhimit të gjinive të ndryshme në planifikimin dhe zbatimin e projekteve për qëndrueshmëri ndaj klimës.

Këto objektiva dhe tregues përkatës synojnë të krijojnë një kornizë gjithëpërfshirëse që promovon përfshirjen gjinore dhe zhvillimin e kapitalit njerëzor të larmishëm thelbësor për ndërtimin e qëndrueshmërisë ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike.

5.3. Pjesëmarrja e palëve të interesuara

Është shumë me rëndësi përfshirja e grave, burrave dhe grupeve të marginalizuara në të gjitha fazat e projektit, duke përfshirë planifikimin, hartimin, zbatimin dhe monitorimin. Për t'u siguruar që zëri i tyre të dëgjohet dhe nevojat e tyre të merren parasysh në proces. Të dhënat e nxjerra nga konsultimet, intervistat dhe metodologjitë participative do të ofrojnë narrativa të rëndësishme cilësore, duke nxjerrë në pah perceptimet dhe pikëpamjet e palëve të interesuara dhe duke lehtësuar identifikimin e ndryshimit dhe rezultateve të dëshiruara.

Zbatimi i një qasje participative do të sjellë një vëzhgim dhe trajtim gjithëpërfshirës të nevojave të gjinive të ndryshme dhe kapitalit njerëzor që dalin nga aspektet e ndryshimeve klimatike.

Prandaj, është e rëndësishme që të:

- Ndani informacionin: mbajtja e të gjitha palëve të interesuara të informuar;
- Mbani konsultime: sigurimi i lëvizjes me shumë drejtime të informacionit për të krijuar një dialog më të afërt;
- Merrni vendime: duke përfshirë përfaqësues të nivelit të lartë e të gjitha palëve të interesuara në marrjen e vendimeve;
- Inicioni veprime: meqenëse niveli më i lartë i pjesëmarrjes arrihet kur të gjitha palët e interesuara nisin veprime të reja.

5.4. Udhëzime hap pas hapi për hartimin e projektit të integruar gjinor dhe kapitalit njerëzor

Ky seksion paraqet një udhëzim praktik hap pas hapi për inkorporimin e dimensioneve gjinore dhe kapitalit njerëzor në hartimin dhe vlerësimin e projektit, fazat e mëposhtme janë thelbësore për procesin:

1. Analiza gjinore:
 - Kryeni një analizë të plotë gjinore për të kuptuar se si ndryshimi i klimës ndikon ndryshe tek gratë, burrat dhe grupet e cenueshme.
 - Identifikoni pabarazitë gjinore në qasjen në burime, vendimmarrje dhe mundësitë që lidhen me projektin.
2. Angazhimi i palëve të interesuara:
 - Përfshini gratë, burrat dhe grupet e marginalizuara në të gjitha fazat e projektit, duke përfshirë planifikimin, projektimin, zbatimin dhe monitorimin. Sigurohuni që zëri i tyre të dëgjohet dhe nevojat e tyre të merren parasysh.
3. Ndërtimi i kapaciteteve:
 - Investoni në aktivitetet e ndërtimit të kapaciteteve për të rritur njohuritë dhe aftësitë e grave dhe komuniteteve të marginalizuara për të marrë pjesë aktive në projekt dhe për t'iu përshtatur ndikimeve të ndryshimeve klimatike.
4. Mbledhja dhe analiza e të dhënave:
 - Mblidhni të dhëna të ndara sipas gjinisë dhe sigurohuni që elementet gjinore të integrohen në proceset e mbledhjes dhe analizës së të dhënave të projektit. Këto të dhëna do të ndihmojnë në përcjelljen e ndikimit të projektit në grupe të ndryshme gjinore.
5. Buxhetimi i përgjegjshëm gjinor:
 - Alokimi i burimeve posaçërisht për aktivitete të përgjegjshme ndaj gjinisë brenda buxhetit të projektit. Kjo përfshin fondet për trajnime në lidhje me gjininë, iniciativat për fuqizimin e grave dhe promovimin e sipërmarrjes së grave në sektorët e qëndrueshëm ndaj klimës.
6. Politikat dhe rregulloret e përgjegjshme gjinore:
 - Sigurohuni që hartimi dhe zbatimi i projektit t'u përmbahet politikave dhe rregulloreve kombëtare dhe ndërkombëtare të lidhura me gjininë. Promovoni kornizat ligjore që mbështesin barazinë gjinore dhe të drejtat e grave.
7. Përfshirja e perspektivës gjinore në aktivitetet e projektit:
 - Sigurohuni që aktivitetet e projektit të lidhura me klimën marrin parasysh dhe adresojnë nevojat dhe dobësitë specifike gjinore. Për shembull, gratë mund të kenë

role specifike në bujqësi ose në menaxhimin e ujit që duhet të merren parasysh në strategjitë e përshtatjes.

8. Zhvillimi i kapitalit njerëzor:

- Investoni në kapitalin njerëzor duke ofruar mundësi arsimimi dhe trajnimi të përcaktuara sipas ndryshimeve klimatike, veçanërisht për gratë dhe grupet e marginalizuara, për të rritur aftësinë për punësim dhe potencialin për gjenerimin e të ardhurave, gjë që kontribuon në qëndrueshmërinë ndaj klimës.

9. Shëndeti dhe mirëqenia:

- Merrni parasysh shëndetin dhe mirëqenien e përfituesve të projektit, veçanërisht grave dhe fëmijëve, duke integruar në projektet klimatike aspekte siç janë uji i pastër, kanalizimi dhe kujdesi shëndetësor. Ndikimet klimatike mund të ndikojnë në rezultatet shëndetësore.

10. Monitorimi dhe vlerësimi:

- Zhvilloni një sistem të fuqishëm monitorimi dhe vlerësimi që përcjell ndikimin e projektit në dimensionet gjinore dhe të kapitalit njerëzor. Vlerësoni rregullisht nëse projekti po i arrin qëllimet e tij në aspektin e barazisë gjinore dhe zhvillimit njerëzor.

11. Menaxhimi përshtatës:

- Jini të përgatitur për të përshtatur projektin sipas nevojës bazuar në kushtet e ndryshimit të klimës dhe nevojat që dalin tek komunitetet e prekura. Përfshini reagimet nga palët e interesuara, veçanërisht grupet e marginalizuara.

12. Ndarja e njohurive:

- Promovoni ndarjen e njohurive dhe praktikat më të mira në lidhje me integrimin gjinor dhe të kapitalit njerëzor në projektet klimatike për të siguruar që mësimet e nxjerra të zbatohen në iniciativat e ardhshme.

6. Konkluzione

Këto udhëzime për projektet e lidhura me klimën kanë potencial të kontribuojnë në zhvillimin e qëndrueshëm, për të zvogëluar pabarazitë gjinore dhe për të ndërtuar elasticitetin e kapitalit njerëzor dhe komuniteteve që përballen me sfidat e ndryshimeve klimatike.

Kuptimi i lidhjes ndërmjet gjinisë, kapitalit njerëzor dhe ndryshimeve klimatike sjell më shumë elasticitet ndaj ndryshimeve klimatike. Është e rëndësishme të ketë qartësi në konceptet e ndërlidhura të gjinisë dhe barazisë, me qëllim që të zhvillohet një kuptim adekuat i integritit të tij në projektet klimatike. Në të njëjtën kohë, individët dhe komunitetet me kapital më të madh njerëzor janë të pajisur më mirë për t'u përshtatur dhe reaguar në mënyrë efektive. Investimet në zhvillimin e kapitalit njerëzor rrisin kapacitetin e individëve dhe komuniteteve për të përballuar kushtet në ndryshim. Kjo kërkon njohje jo vetëm të ekspertizës teknike, por edhe të spektrit më të gjerë të aftësive individuale, duke përfshirë prejardhjen socio-kulturore, perspektivat gjinore dhe njohuritë e komunitetit. Duke e vlerësuar dhe njohur plotësisht këtë kapital njerëzor të larmishëm, planifikuesit e projektit mund të përafrojnë në mënyrë strategjike ekipet, duke shfrytëzuar fuqitë dhe përvojat e ndryshme.

Duke njohur ndikimin jo proporcional të ndryshimeve klimatike tek gratë dhe grupet e marginalizuara, është e domosdoshme të integrohen konsideratat gjinore në projektet e lidhura me

klimën. Strategjitë e përshtatjes dhe zbutjes së ndryshimeve klimatike duhet të jenë shoqërore gjithëpërfshirëse.

Integrimi i lidhjes gjinore-mjedis dhe kapitali njerëzor-mjedis në politikat kombëtare kërkon mjete dhe iniciativa që integrojnë dimensionin gjinor dhe të kapitalit njerëzor në politikat sektoriale dhe të rrisin rolin e tyre në ekonomi dhe shoqëri. Strategjitë klimatike për përshtatje dhe zbutje duhet krijuar për të adresuar nevojat specifike dhe dobësitë e grave, burrave dhe grupeve të marginalizuara, dhe duhet të promovohet qasja e qëndrueshme dhe e barabartë në teknologjitë dhe burimet rezistente ndaj klimës.

Po aq e rëndësishme është që të rishikohet rregullisht progresi i zbatimit të masave dhe të bëhen përmirësimet e nevojshme për t'u siguruar që ai të mbetet i përgjegjshëm ndaj çështjeve gjinore dhe kapitalit njerëzor.